

Jean Lambrechts (1936)

Tussen 2004 en 2018 interviewde Simon De Rijcke voor het tijdschrift Ambrozijn enkele tientallen componisten uit Vlaanderen. Hij sprak met hen over hun opleiding en carrière, hun drijfveren en bekommernissen, hun oeuvre en esthetiek. De reeks omspannt bijna drie generaties: de jongste geïnterviewde in het rijtje was Luc Brewaeys (1959-2015), de oudste August Verbesselt (1919-2012).

De interviews bieden een kleurrijk perspectief op een bewogen (muziek)historische periode, van de late jaren 1930 over de oorlogsjaren heen tot het prille begin van dit millennium. Doorheen die verhalen worden verbanden tussen verschillende generaties zichtbaar en krijgt de lezer een uniek en persoonlijk inzicht – een blik van op de eerste rij, zeg maar – in de gebeurtenissen, concerten, lessen, vriendschappen en toevalligheden, die mee bepalend geweest zijn voor de nieuwe muziek in ons land.

Als primaire informatiebron zijn deze interviews relatief moeilijk te vinden. Op initiatief van Raoul De Smet en in samenwerking met Kulturele Kring Ambrozijn vzw maakt MATRIX ze daarom beschikbaar via haar website. Waar mogelijk zijn de teksten toegevoegd aan de overeenkomstige componistenfiches. Gebundeld zijn ze terug te vinden via deze link. Musicoloog Yves Knockaert schreef er een inleidend artikel bij.

Onderstaand interview verscheen oorspronkelijk in
Artistiek Tijdschrift Ambrozijn, jg. 25 nr. 2 juli 2007, p. 15-21

www.matrix-new-music.be/publicaties
www.ambrozijn-vzw.be

Philippe Boesmans

Interview aan de Zavel (Brussel) op 3 mei 2007

Op voorstel van Jean Lambrechts treffen we elkaar voor de ingang van het Brussels Conservatorium, de oude vertrouwde buurt van zijn studententijd. Jeugdsentiment? Ik denk het. De emotionele Limburger leeft van herinneringen, maar werkt wel naar de toekomst toe. We hebben elkaar nooit eerder ontmoet maar herkennen elkaar toch onmiddellijk. Verwante zielen? Wie weet!

In de buurt van de Zavel vinden we een geschikt bistrotje met authentiek art-nouveau-interieur: glasramen en lambrisering bepalen de sfeer. Dat is ook Brussel. Een goede pint en ...

Meneer Lambrechts, niettegenstaande u voor een Nederlands componist wordt aangezien, bent u wel op 1 juli 1936 in Tongeren geboren. Wie waren uw ouders?

Mijn vader Herman was pasteibakker en mijn moeder, Lisa Bellefontaine, modiste, het toenmalig gebruikte woord voor hoedenmaakster. De gezinssituatie was wel speciaal voor die tijd: mijn vader werkte in de patisserie van zijn ziekelijke broer in Luik, terwijl mijn moeder in Tongeren haar eigen atelier had. Maar ik bracht veel tijd door in het Luikse want ook mijn moeder was van daar afkomstig en haar familie woonde nog grotendeels in de buurt van Almoulin.

Hebt u broers of zussen?

Nee, ik ben enig kind.

Werd er in de huiskring gemusiceerd?

Nee, niet echt. Er werd wel veel gezongen. Vele familieleden waren bij een of ander kerkkoor. Een van mijn neven speelde behoorlijk piano en dat fascineerde mij. Dat ik op de lagere school al zelf liedjes fantaseerde in plaats van te voetballen, kwam waarschijnlijk doordat er in de familie zoveel werd gezongen.

Hoe bent u in contact gekomen met de zogenaamde klassieke muziek? Was er in een provinciestadje als Tongeren kans toe? Wanneer sloeg de vonk over?

Er was daar zo'n typisch Belgische toestand: elk van de drie grote politieke families had haar eigen orkest. Van amateurs, natuurlijk. En die gaven concerten op de kiosk. Schitterend was dat! Tongeren was een mooi stadje, hoor!

De 'vonk' sloeg over toen ik voor de eerste keer met mijn vader naar een concert ging van een symfonieorkest. Dat was als een aardbeving. Alles werd anders. Ik raakte er maar niet wijs uit hoe zoveel verschillende mensen en instrumenten konden samenspelen. Dat heeft me zo gegrepen dat ik ben beginnen te componeren. Dat verklaart wellicht ook mijn talrijke werken voor grote orkestbezetting.

Waar ging u naar school? In Luik of in Tongeren? In het Frans of het Nederlands?

In Tongeren bij de zusters van een Franse orde. Door regelmatig in Luik te verblijven, had ik het Frans al vroeg onder de knie. Vooral later, tijdens mijn studies in Brussel en Parijs, leverde dat winst op. Ik voel me trouwens erg thuis in de Romaanse sfeer.

Dat alles speelde zich gedurende de oorlog af. Hebt u daar nog enige herinnering aan?

Erg veel herinner ik er mij niet van. Alleen dat een oom in de oorlog is omgekomen en dat een andere oom in Luik tegenover de *Hauptkommandantur* woonde. En dan, bij de bevrijding, de bombardementen vanuit de Citadel en de tanks die de Duitsers

gewoon van daarboven op de huizen loslieten. Voor het overige verliep het leven in onze regio rustig in die jaren.

Waar deed u uw secundaire studies? Ook in Tongeren?

Neen hoor, mijn vader vond dat ik degelijk 'Vlaams' moest leren en stuurde me naar een kostschool: het Heilig Hartgesticht in Maasmechelen, een normaalschool. Zelf was ik liever in Luik gebleven. In mijn nieuwe school werd ik snel geselecteerd voor de Schola Cantorum, die de liturgie moest opluisteren: dus veel gregoriaans en polyfonie, maar ook bijvoorbeeld Benoit. We repeteerden zeven keer per week en zongen dan op zondag tijdens de diensten. We mochten enkel tijdens de schoolvakanties naar huis! Ik kreeg daar ook mijn eerste muziekonderwijs van een laureaat van het Lemmensinstituut: piano en ook de beginselen van contrapunt. Ik componeerde toen al en hij moedigde me sterk aan. Ik mocht ook op het orgel spelen en droomde ervan organist te worden, maar de koude in de kerken tijdens het grootste gedeelte van het jaar deed mij van gedacht veranderen. Toch overtuigde mijn leraar me om 'in de muziek te gaan'. Toen ik echter tegen mijn vader zei dat ik naar het conservatorium wilde, heeft hij veertien dagen niet met me gesproken.

En toch bent u ernaartoe gegaan!

Och ja, na die veertien dagen, wilde hij eens met me spreken. Een roemer wijn, een sigaar, en hij zei: "Als je dat toch wilt proberen, ga dan maar naar Luik". Maar ik wou naar Brussel. Och, die toelatingsproef! Het was in 1954. Ik stapte uit in de 'Nord' en dan te voet Brussel door. Dat oude, plechtige gebouw! Die hoge, zware poort! Een pedel, in livrei! Dan die reeks serieuze mensen met de toenmalige directeur, Marcel Poot, aan kop achter een grote tafel! De vraag van de directeur met zijn akelige zware bril: "Manneke, wilt gij daar uw beroep van maken?" Ik voelde me door de grond zakken en was ervan overtuigd dat ik er nooit door zou komen. Er werden er vier geselecteerd en ik was erbij. Onvoorstelbaar!

Bij wie kwam u terecht?

Voor piano bij André Dumortier en voor contrapunt bij Francis de Bourguignon. Van die virtuozendroom als pianist (*lacht*) – daar schaam ik me nog voor – is niets in huis gekomen omdat ik daarvoor niet in de wieg was gelegd. Het heeft niet veel gescheeld of ik was

zelfs door de directeur van het conservatorium gestuurd om mijn slechte resultaten in solfège. Die vreselijke solfège met al die sleutels en die onmogelijke ritmen en melodieën...

...en dan maar niet over de 'woorden' struikelen

en je mond verrekken op een hoge *miii*. Die solfège, die ging me de das omdoen en ik zou omwille van mijn slechte resultaten van het conservatorium gezonden worden. Als wanhoopsdaad vroeg ik om mij een baslijn te geven waarop ik een 'grand fleuri' zou schrijven. Mijn versie charmeerde Marcel Poot zozeer dat hij mij ontsloeg van het volgen van die lessen.

Hoe waren de lessen bij De Bourguignon?

De Bourguignon is dadelijk met mij begonnen aan fuga, want ik had in de grote vakanties ervoor de gelegenheid gehad les van contrapunt te krijgen van een oude dame in Luik, een zekere madame Franck, een kennis van mijn tante. Zij was een gepensioneerde lerares contrapunt-fuga. Mijn tante had mij horen klungelen aan de piano in de 'salle à manger' en, niet onbemiddeld als ze was, heeft mijn tante die privélessen betaald. Ik kon daarna al een 'grand fleuris' schrijven.

Wat is dat precies?

Een werk met een cantus firmus en drie onafhankelijk versierde stemmen. Contrapunt van het hoogste niveau, examenstof! Bij De Bourguignon heb ik dan vooral veel over instrumentatie en orkestratie geleerd. Dat is mijn beste eigenschap geworden. Hij zorgde er ook voor, als lid van het bestuur van het radio-orkest van het NIR/INR, dat er, vrij vlug en geregeld, werk van mij over de radio werd uitgevoerd. Daardoor werd het componeren voor orkest het belangrijkste in mijn leven. Ik kreeg ook vroeg de kans om zelf te dirigeren. In 1957 werd ik laureaat op het festival voor jonge orkest-dirigenten in Besançon en tijdens de Expo, in 1958, heb ik gedurende drie weken intens les gekregen van Hans Swarowsky en ook het Weense Haydnorkest gedirigeerd in het Oostenrijks paviljoen.

Maar u bent toch ook bekend voor uw koormuziek?

Jazeker, dat komt vanuit de familietraditie, maar het orkestwerk maakt toch het grootste deel uit. Ik heb onder andere zeven symfonieën geschreven. Het orkest is toch zo rijk aan

kleurmogelijkheden en dynamiek dat ik er nog altijd door word geïnspireerd.

En waar worden ze uitgevoerd?

Voornamelijk in Nederland. Orkestmuziek wordt niet zo snel verspreid als koormuziek. Die gaat als postkaarten naar het buitenland.

Ook wanneer het op Nederlandse tekst is?

Nee, dat doe ik haast nooit. Ik ben een francofone Vlaming en componeer veel op Franse teksten. Dat heeft niets met Wallonië te maken maar alles met Frankrijk en het Zuiden, want er zijn ook koorwerken op Spaanse teksten bij.

Wat deed u na Brussel?

In 1959 werd het tijd voor Parijs. Ik ging studeren bij André Jolivet aan het Conservatoire National. Daar kwam ik terecht in de kring van *La Jeune France*. Je weet wel: Jean-Yves Daniel-Lesur, Olivier Messiaen, Yves Baudrier en Jolivet. Zij wilden zich afzetten tegen de academische voorschriften in de muziek, tegen het onpersoonlijke van de moderne maatschappij. Geen orthodoxie, geen doctrine. Muziek moest uit de ivoren toren en weer de weg naar het publiek vinden. Muziek moest organisch ontstaan en haar betoverende kracht hervinden. De groep wees de dodecafonie af. Ik heb het gebruikt, maar kwam later tot de vaststelling dat het een belachelijk systeem is, wanneer je het streng toepast. Alleen wat je ervan overhoudt aan ordening is nog de moeite. Je improviseert met die twaalf tonen en vormt er neumen mee die je dan weer verwerkt. Zulke regels zijn er voor hen die met de vrijheid geen raad weten.

U werkt contrapuntisch met het materiaal, maar speelt ook de harmonische of verticale dimensie een rol?

Ja, uiteraard.

Maar komt u dan niet onwillekeurig in tonale verbanden terecht?

Luister, tonaal is niet vies en in mijn toneelmuziek schreef ik in functie van de bruikbaarheid bewust tonaal. Maar in de andere werken denk ik niet bewust tonaal; het resultaat is trouwens eerder modaal. Ook met die tonale of modale kenmerken ga je toch weer serieel werken.

Bent u niet bij Messiaen les gaan volgen?

Messiaen gaf analyse en Jolivet compositie. Ik heb wel met Messiaen contact gehad in een zomercursus. Twee erg verschillende persoonlijkheden! Jolivet, die stimulerend kritisch was, had oog en oor voor ieders talent en drong het zijne niet aan je op. Misschien kwam het ook doordat Messiaen een afgestudeerde was van het Conservatorium en Jolivet daarentegen geen academische opleiding heeft gehad. Misschien wilde hij daarom de muziek behoeden voor rationele bevrozing en schonk hij vooral aandacht aan de evocatieve gevoelswaarde – dat viel bij mij in goede aarde. Vooral dat gevoel van vrijheid was voor mij belangrijk.

Hoe lang bent u in Parijs gebleven?

Een vijftal jaren. In 1965 kwam ik dan bij toeval in Maastricht terecht, aan de Toneelacademie.

Kon u van het componeren uw broodwinning maken?

Ik heb ook van alles gedaan. Zo schreef ik muziek voor een poppentheater, 'schnabbelde' wat bij een operettegezelschap, was muziekrecensent bij *De Nieuwe Limburger* en maakte op zekere dag kennis met het filmduo Maurice Nijsten en Jo Erkens. Gedurende 35 jaar samenwerking heb ik muziek geschreven voor meer dan 200 films. Verder was het vooral toneelmuziek die een bron van inkomsten vormde. In het bijzonder toen ik hoofdvakdocent werd in de afdeling Theater. Met als gevolg dat mijn studenten vaak meer afwisten van muziek dan de doorsneemuziekstudent van het Conservatorium. Wij deden het klassieke toneelrepertoire, samen met Dora van der Groen Maastricht had toen een van de beste toneelopleidingen van Nederland. Er kwamen onder andere ook studenten uit Duitsland. Via die contacten werd mij, met grote regelmaat, muziek gevraagd voor producties in België, Nederland en Duitsland, zelfs vanuit de DDR!

En was dat altijd voor toneelproducties?

Nee, ook voor luisterspelen op de radiozenders. Dat was toen nog vaak met muziek voor symfonieorkest, hoor! Ik heb trouwens niet te klagen gehad over opdrachten uit verschillende hoeken. Ik heb zodoende een behoorlijk aantal orkestwerken, waaronder die zeven symfonieën, vijf concerto's, verscheidene werken voor koor en orkest, voor harmonieorkest, verder nog grote en kleinere koorwerken. Mijn

kamermuzieklijst is tamelijk beperkt, dat wel. Maar ik heb daarbij nog muziek geschreven voor honderden tv-documentaires.

Hebt u ook elektronische muziek gemaakt?

Later, maar niet veel. Voor theater Antigone in Kortrijk bijvoorbeeld heb ik *Elektra* voorzien van zang en elektronische klanken, maar ik heb me wel laten helpen door een technicus.

Wat is uw mening over de hedendaagse stromingen in de muziek?

Ja, wat is er op de markt? Dat is zo verscheiden en ... (*denkt na*) muziek die alleen maar hedendaags is, is morgen alleen maar ouderwets. Persoonlijk vind ik het goed dat eindelijk een versleten systeem als het twaalftoonstelsel verdrongen is door een vrije omgang met het klinkende materiaal. Het heeft te veel mensen met weinig talent de mogelijkheid verschaft om zich achter een pseudowetenschappelijk systeem te verbergen.

U bedoelt dan vooral het serialisme?

Het serialisme zou ik eerder omschrijven als een neonazivorm van het dictatoriale dodecafonisme. Dat Germaanse karakter ligt me niet, gezien mijn meer zuiderse geaardheid. Daarom ben ik in Holland altijd een buitenbeentje geweest. Ik voel me eigenlijk vooral thuis in de Franse Dordogne, waar ik trouwens meerdere maanden per jaar woon. Voor mij is dat levende nostalgie uit mijn kindertijd zoals ik die doorbracht tijdens de zomer op de boerderijen van mijn ooms en tantes. Waar ik nu woon, ver van de wereld waar het alleen maar om geld draait, lopen kippen en ganzen nog vrij rond. Die vrijheid inspireert me.

Bent u nu met een bepaalde opdracht bezig?

Ja, twee orgelwerken. Grote werken, zevendelig.

Voor een bepaalde gelegenheid?

Het is nog niet helemaal rond. Het is voor 2009. (*aarzelend*) Voor het Festival van Vlaanderen in Tongeren.

Het mag misschien nog niet bekend worden gemaakt?

Neen, dat is het niet. Het is voor de inwijding van het vernieuwde orgel van de Basiliek van Tongeren. Maar andere bijzonderheden moeten nog even geheim blijven. Het is trouwens niet de eerste opdracht van het Festival van Vlaanderen. In 1998 kreeg ik al een opdracht voor de Basilicaconcerten en toen heb ik mijn concerto voor orgel en symfonieorkest gecomponeerd.

Hoe komt het toch dat uw muziek in Vlaanderen zo weinig te horen is?

Ik heb zelf nooit iets gedaan voor de verspreiding. Ik dacht er niet aan, had er geen tijd voor en ik had het misschien niet nodig, gezien de vele opdrachten vanuit verschillende hoeken. Ook staatsopdrachten, vooral dan in Nederland. En symfonisch werk is nu niet direct het meest geschikt voor een vlotte verspreiding, niet?

Hoe zit het met muziekgitaven?

Koormuziek bij Annie Bank en bij KoNeZa (Koninklijk Nederlands Zangersverbond). Verder orkestwerk bij Broekmans-Van Poppel en in Londen bij Bosworth.

Staat er wat op cd?

Ja, maar het is een cd in beperkt beheer en niet verkrijgbaar in de handel. Het gaat over mijn oratorium *To remember*. Ik noem het liever 'a memorial'. Er is een hele geschiedenis aan verbonden. De directe aanleiding was een opdracht van de Koninklijke Zangvereniging Sint-Pancratius uit Heerlen. Ter gelegenheid van hun 125ste verjaardag, in 2003, vroegen ze mij een groot werk voor koor met orkest en eventueel solisten. Zo ontstond een compositie voor koor, tenor, bas-bariton en beperkt symfonisch orkest, maar geen hoge strijkers en orgel. Dat was voor mij de gedroomde impuls om mijn beklivende ervaring in leper – een rondleiding langs de begraafplaatsen, het indrukwekkende monument van Käthe Kollwitz in Vladslo en de 'Last Post' – vorm te geven in mijn medium. De teksten komen uit verschillende bronnen: eigen teksten in het Engels wisselen af met de Duitse vertaling van gedichten van leperling Karel Anneessens en met fragmenten uit de Latijnse requiemliturgie.

Een laatste vraag: wat betekent componeren voor u?

Och, dat is moeilijk. Misschien doe ik het om telkens opnieuw mijn luiheid te overwinnen. Om mezelf een nieuw doel te stellen. Als een werk af is, dan begin ik aan iets anders. Ik wil ook iets uitdrukken. In de grond gaat het misschien vooral om de verwerking van eigen impressies en emoties. Misschien ook om me terug te trekken uit een wereld die steeds meer bezig is met het lichaam dan met de geest.

Dat is, me dunkt, een mooie overweging om dit gesprek te besluiten. Meneer Lambrechts, ik dank u hartelijk voor dit aangename gesprek en wens u nog vele inspirerende dagen toe in de Dordogne of elders.